

Pravda (a „pravdy“)

Někdy slyšíme (nebo čteme) takové žurnalismy jako: „tvrdá pravda“, „nemilosrdná pravda“, „zničující pravda“ a podobně. I to ovšem nějak odpovídá lidské zkušenosti, a proto se to opakovaně mezi lidmi vyskytuje. Takové hodnocení (je-li vůbec možno to nazvat hodnocením) má ovšem vždy relativní platnost: pokud si vybájíme něco podle své chutě a podle svých fantasmagorií, je nebo může být pravda pro naše představy a naši fantazii opravdu „ničivá“: pravda vsutku ničí a likviduje omyly, chyby, faleš, podvody, lži a zlé záměry. Ale to není zápas rovných partnerů (jak si to kdysi představovali třeba manichejci): pravda ničí lež tím, že ji ukáže jako lež. Žádná lež neobstojí jako lež, ale musí se tvářit jako pravda, musí vypadat jako pravda, musí se pravdě co nejvíc podobat. Tato zkušenost sama už znamená mnoho: pokud někdo stále ještě drží pojetí pravdy jako shody myšlenky se skutečností, nemá prostředky, jak poznat rozdíl mezi pravdou a precizní, dokonce geniální lží. Geniální lež se musí velice podobat pravdě, a to právě v tom, že nanejvýš respektuje skutečnost. Nemluvme ostatně o lži (kterou vždycky chápeme jako úmyslnou: Baconova myšlenka, že vědění – rozumí se „pravdivé vědění“ – je mocí v našich rukou, jen dokazuje, jak je zastáncům adekvace nesnadné, ne-li nemožné náležitě rozlišit mezi správným pravým využitím nějakého poznatku a naproti tomu jeho zneužitím. Tzv. „pravda“, zneužitá proti druhému člověku, seč však nutně stává lží, i když by se pravdě nanejvýš blížila. Jde o to, že izolovaná „pravda“, tj. pravdivý soud (výrok, výpověď), pravdivé pojetí, pravdivá teorie nemůže být co do „své“ pravdivosti kontrolována a zajišťována jinak než ve vztahu k jiným soudům, výrokům, výpovědím, pojetím či teoriím, tj. nemůže být co do své pravdivosti hodnocena jinak než tím, že ji zbavíme její izolovanosti. A to je také základním důvodem pro přesvědčení, že pravda je (musí být) vposledu jen jedna, a to navzdory tomu, že nejrozumnějších „pravd“, tj. pravdivých soudů, výroků, výpovědí, pojetí, teorií atd. může být velmi mnoho.

(Písek, 020729-1.)